

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเพียรกับการบรรลุธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทนี้ โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาเรื่องความเพียรในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาการบรรลุธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท (๓) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเพียรกับการบรรลุธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ความเพียรตามภาษาบาลีว่า “วิริยะ” แปลความหมายตามรูปศัพท์ในภาษาไทยว่า “ความเพียร ความพยายาม ความบากบั่นมั่นคง กำลัง เดช และอำนาจ” ได้ให้ความหมายตามรากศัพท์ คือ ความเพียรความกล้า และยังมีคำศัพท์ที่มีความหมายใกล้เคียงและเป็นไวยากรณ์ของ “ความเพียร” ในภาษาบาลี เช่น อาตปุพ ความพยายาม ความเพียร ความบากบั่น, วายามะ ความพยายาม ความเพียร ธรรมเครื่องช่วยให้บุคคลพยายาม, ปธาน ความพยายาม ความเพียร ขวนขวาย, วิริย ความพยายาม ความเพียร วิริยะ ขวนขวาย การทำในสิ่งที่ดี หรือของคนดี, เป็นต้น โดยลักษณะของความเพียรในพระพุทธานุศาสนเถรวาท ประกอบด้วย ๑. ความเพียรในอรรถกถารูปาทิวัตร ๒. ความเพียรในปธานียังคสูตร ๓. ความเพียรในปธานสูตร ๔. ความเพียรตามหลักชาคริยานุโยค ๕. ลักษณะที่จุดประกายของวิริยะ ซึ่งความเพียรมีไว้เพื่อแสวงหาประโยชน์ การละบาป เจริญธรรมที่ควรเจริญ ให้เป็นไปพร้อมทั้งกายและจิต บากบั่นให้คุณธรรมเพื่อการข้างหน้า ซึ่งความเพียรมีความสำคัญใน ๒ บริบท คือ ๑. ความเพียรในบริบทแห่งโลกีย์ คือแนวการปฏิบัติตามความเพียร เป็นแนวการปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ให้ปฏิบัติเพื่อขุดเกลากิเลส ทำให้มนุษย์ลดการดำเนินชีวิตที่ฟุ้งเฟ้อ ที่ไม่จำเป็นออกไป คงอยู่แต่สิ่งที่จำเป็นสำหรับให้มีชีวิตอยู่ ๒. ความเพียรในบริบทแห่งโลกุตระ คือ การชำระจิตให้ขาว มีความหลุดพ้นจากกิเลส หรือเข้าถึงโลกุตตรธรรม การประกอบความเพียร ด้วยการเจริญกรรมและนั่งสมาธิ เพื่อให้จิตหลุดพ้นจากกิเลส มองเห็นสิ่งทั้งปวงตามความเป็นจริงส่วนหลักธรรมที่สนับสนุนให้ความเพียรมีผลยิ่งขึ้น คือหลักธรรมที่มีใน “โพธิปักขิยธรรม” ซึ่งแบ่งเป็น ๗ หมวด แต่ละหมวดมีความสมบูรณ์ในการปฏิบัติครบถ้วน ประกอบด้วยหลักธรรม ๓๗ ประการ คือ ๑) สติปัฏฐาน ๔ ๒) สัมมปธาน ๔ ๓) อิทธิบาท ๔ ๔) อินทรีย์ ๕ ๕) พละ ๕ ๖) โพชฌงค์ ๗ ๗) อริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งการประกอบความเพียร ด้วยการเจริญกรรม นั่งสมาธิ ถือว่าเป็นการปฏิบัติอยู่ในอริยมรรคมีองค์ ๘ เพราะมีศีล สมาธิ ปัญญา ครอบบริบูรณ์ หลักปฏิบัติข้อนี้

จึงเป็นหลักปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงนิพพาน ผู้ปฏิบัติธรรมเมื่อดำรงตนอยู่ในหลักมัชฌิมาปฏิปทานี้แล้ว ย่อมได้รับอานิสงส์จากการประกอบความเพียร

การบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง การพัฒนาคุณภาพที่สูงขึ้น ไปสู่ ปัญญาชั้นโลกุตตระ คือ บรรลุอรियมรรค อริยผล เป็นอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา โดยระดับของการ บรรลุธรรม หรือ เครื่องกำหนดผลสำเร็จของการปฏิบัติภาวนานั้น ผลของการปฏิบัติจะค่อย ๆ ปรากฏขึ้นไปเป็นลำดับ ๆ ไป จัดเป็น ๔ คู่ คือ มรรค ๔ ผล ๔ ตั้งแต่ระดับต่ำโสดาปัตติมรรค โสดา ปัตติผล สกทาคามิมรรค สกทาคามีผล อนาคามิมรรคอนาคามีผล จนถึงระดับสูง คือการบรรลุ อรหัตตมรรค อรหัตตผล การบรรลุธรรมนั้น จำแนกได้เป็นหลายระดับตามพระอริยบุคคล คือ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ ซึ่งหลักธรรมที่ใช้เป็นเกณฑ์แบ่งระดับ การบรรลุธรรมคือสังโยชน์ ๑๐ หมายถึง กิเลสที่ผูกใจสัตว์ หรืออกุศลธรรมที่ผูกมัดสัตว์ไว้กับทุกขใน สังสารวัฏ ได้แก่ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กามราคะ ปฏิฆะ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชชา ในกรณีของผู้บรรลุธรรมยกเว้นพระอรหันต์ ยังคงมีสังโยชน์นี้บางประเภทอยู่ เพียงแต่ปฏิบัติการไม่รุนแรงเท่าของบุคคลธรรมดา และการปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรมนั้นจำเป็นต้องอาศัย ศึกษา ๓ หรือ ไตรสิกขา ได้แก่ ๑. อธิศีลสิกขา ๒. อธิจิตตสิกขา ๓. อธิปัญญาสิกขา ซึ่งเป็นหลัก สำหรับศึกษาคือ ผีกหัตตบรณกาย วาจา ใจ และปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุเป้าหมายสูงสุดคือ พระ นิพพาน โดยการบรรลุธรรมเป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนานั้น ผู้ปฏิบัติจะต้องประพฤติปฏิบัติ ตามหลักธรรมสำคัญ ซึ่งธรรมที่สนับสนุนการบรรลุธรรมนี้เรียกว่า โพธิปักขิยธรรม หมายถึง ธรรมที่ เกื้อกูลให้เกิดการรู้แจ้ง หรือธรรมที่เกื้อหนุนแก่อริยมรรค มี ๓๗ ประการ แบ่งเป็น ๗ หมวด คือ (๑) สติปัฏฐาน ๔ (๒) สัมมปปธาน ๔ (๓) อิทธิบาท ๔ (๔) อินทริย ๕ (๕) พละ ๕ (๖) โพชฌงค์ ๗ (๗) อริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งในแต่ละหมวด ล้วนแต่มีความเพียรเป็นหลักเพื่อให้เกิดการรู้แจ้งเห็นจริงใน สภาวะธรรมทั้งปวง ผู้ที่ต้องการบรรลุธรรมไม่จำเป็นว่าจะต้องปฏิบัติพร้อมกันทุกหมวด เลือกปฏิบัติ ตามหมวดใดหมวดหนึ่งก็สามารถทำให้จิตใจของผู้ปฏิบัติไปสู่ความหลุดพ้นได้เหมือนกัน

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างความเพียรกับการบรรลุธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทนั้น มีหลักการปฏิบัติที่อาศัยความเพียรเพื่อการบรรลุธรรมคือโพธิปักขิยธรรม ประกอบด้วย ๑. หลัก ปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรมแบบสติปัฏฐาน ๔ เป็นหลักปฏิบัติที่เน้นตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้ เห็นตามความเป็นจริง ๒. หลักปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรมแบบสัมมปปธาน ๔ เป็นหลักปฏิบัติที่เน้นเรื่อง ความเพียรชอบ ๓. หลักปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรมแบบอิทธิบาท ๔ เป็นหลักปฏิบัติที่เน้นเรื่อง ทางแห่ง ความสำเร็จ คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ ๔. หลักปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรมแบบอินทริย ๕ และพละ ๕ เป็นหลักปฏิบัติที่เน้นเรื่องธรรมที่เป็นใหญ่ในกิจของตน เป็นหลักปฏิบัติทางจิตใจ ให้ถึงความหลุดพ้น ๕. หลักปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรมแบบโพชฌงค์ ๗ เป็นหลักปฏิบัติที่เน้นเรื่ององค์แห่งการตรัสรู้ หรือองค์ แห่งการรู้แจ้งธรรมตามความเป็นจริง ๖. หลักปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรมแบบอริยมรรค เป็นหลักปฏิบัติที่

เน้นเรื่องทางอันประเสริฐทางของพระอริยะ จะเห็นได้ว่าโพธิปักขิยธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบรรลุดุธรรม เนื่องจากอาศัยความเพียรในแต่ละองค์ธรรม เพื่อการปฏิบัติไปสู่มรรคผลแห่งความสำเร็จ โดยแต่ละองค์ธรรมจะปฏิบัติการพร้อมกันบ้างไม่พร้อมกันบ้าง และมีอารมณ์ที่เหมือนกันบ้างแตกต่างกันบ้าง แต่ในขณะบรรลุดุธรรมจะปฏิบัติการพร้อมกัน และมีนิพพานเป็นอารมณ์เหมือนกัน ส่วนความเพียรของพระพุทธเจ้าและพระอรหันตสาวกที่ได้ยกตัวอย่างในที่นี้คือ พระอานนทเถระ, พระมหาปันณเถระ, พระจักขุปาลเถระ, พระจิตตคุตตเถระ, พระโสณเถรี ล้วนแต่มีความมุ่งมั่นในการทำ ความเพียร จนได้บรรลุดุรรหัตตผล โดยเฉพาะความเพียรของพระพุทธเจ้าในการทำให้อื่นเข้าถึงธรรมนี้ ถือว่าต้องใช้ความพยายามอุตสาหะอย่างมาก ดังจะเห็นได้ในคราวที่พระพุทธเจ้า ทรงโปรดชฎิลอุรวลกัสสปะ พร้อมทั้งบริวาร พระองค์ต้องต่อสู้กับมานะทิฐิของชฎิลเจ้าลัทธินี้เป็นอันมาก จนกระทั่งพระองค์สามารถทำให้อุรวลกัสสปะได้เลื่อมใสขอบวช และได้บรรลุเป็นพระอรหันต์

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่องศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเพียรกับการบรรลุดุธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท และพบว่ามีเรื่องอื่น ๆ ที่น่าสนใจนอกเหนือไปจากที่ได้ศึกษามาแล้ว เช่น

๑. ศึกษาความเพียรในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามแนวสติปัฏฐาน ๔
๒. ศึกษาวิเคราะห์ความเพียรอันเป็นองค์แห่งการบรรลุดุธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
๓. ศึกษาความเพียรที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท